

Manzura MAXMUDOVA,
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali o'qituvchisi
E-mail: missterrasamarkand@gmail.com

SamDChTI dotsenti M.M.Oblokulova taqrizi asosida

THE IMPORTANCE OF LANGUAGE IN THE CONCEPTUALIZATION OF THE WORLD

Annotation

This article reveals the language and its role, influence and place in conceptualization, and presents its important aspects. This article explains that language not only encodes but also expresses concepts. The article also presents works and theories in the study of conceptualization. From the theory of metaphor to the study of conceptual blending and prototype theory, the scholars of this field have shown that language is not just a means of expressing pre-existing ideas, but also shows its complex participation in the formation of concepts used to understand and manage reality.

Key words: conceptualization, embodiment, cognitive metaphor, cognitive blending, zone of proximal development.

ЗНАЧЕНИЕ ЯЗЫКА В КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИИ МИРА

Аннотация

В данной статье раскрывается язык, его роль, влияние и место в концептуализации, а также представлены его важные аспекты. В этой статье объясняется, что язык не только кодирует, но и выражает концепты. В статье также представлены работы и теории по исследованию концептуализации. От теории метафоры до изучения смешения концептов и теории прототипов ученые в этой области показали, что язык является не просто средством выражения уже существующих идей, но также демонстрирует свое сложное участие в формировании понятий, используемых для понимания и управления реальностью.

Ключевые слова: концептуализация, воплощение, когнитивная метафора, когнитивная смесь, зона ближайшего развития.

DUNYONING KONSEPTUALLASHUVIDA TILNING AHAMIYATI

Аннотация

Ushbu maqolada til va uning konseptuallashtirishdagi roli, ta'siri va o'rini ochib berilgan va uning muhim bo'lgan jihatlari keltirilgan. Til konseptlarni nafaqat kodlash balki ifodalash xususiyatiga ham ega ekanligini ushbu maqolada yoritib berilgan. Maqolada shuningdek konseptuallashtirishni o'rganishda qilingan ishlar va nazariyalar keltirilgan. Ushbu soha olimlari metafora nazariyasidan kontseptual qorishma va prototip nazariyasini o'rganishgacha, til shunchaki oldindan mavjud bo'lgan fikrlarni ifodalash vositasi emas, balki haqiqatni tushunish va boshqarish uchun foydalanadigan konseptlarni shakllantirishda murakkab ishtirokini ko'rsatib berganlarini ham ko'rish mumkin.

Kalit so'zlar: konseptuallashtirish, mujassamlashtirish, kognitiv metafora, kognitiv qorishma, proksimal rivojlanish zonasi.

Kirish. Til va konseptuallashtirish o'rtasidagi munosabat kognitiv tilshunoslik, til falsafasi, psixolingvistika, antropologiya va kognitiv fan sohalarida markaziy mavzu bo'lib kelgan. Ushbu yo'nalishlarda tadqiqot olib borayotgan olimlar til bizning mental ifodamiz ekanligi va kontseptual tuzilmalarni qanday shakllantirishi, kodlashi va aks ettirishini o'rganib chiqdilar. Til konseptlarni kodlash va ifodalash vositasidir. Bu insonlarga o'zlarining mental ifodalarini boshqalarga etkazishga imkon beradi. Turli tillarda konseptlarni kodlash usullari turlicha bo'lishi mumkin, bu har xil tillarda so'zlashuvchilarning dunyoni konseptuallashtirish usullariga ta'sir qiladi. Til va konseptuallashtirish bir-biri bilan chambarchas bog'langan, chunki til bizning mental konseptlarimizni tartibga solish va ifodalash uchun ham vosita ham ularning aksi bo'lib xizmat qiladi. Konseptuallashtirish insonning o'z tajribalarini aqlan tizimlashtirish va tasniflash usulini anglatadi va til bu konseptlarni boshqalarga etkazishning asosiy vositasi hisoblanadi. Talmining kognitiv kategoriyalash nazariyasida tilning tuzilishi aqlning tajribani qanday tashkil etganligi aks ettirilgan bo'lib, harakat, makon va sabab-oqibat kabi lingvistik kategoriyalar odamlarning dunyoni qanday konseptuallashtirishi bilan bog'liq degan fikr o'rta tashlangan [10,21]. Maxmudova xalqning madaniyati, xalq og'zaki ijodi, adabiyoti, ilm-fan, tasviriy san'ati, tarixiy tajribasi, dini qanchalik boy bo'lsa, xalqning konseptosferasi ham shunchalik boy bo'ladi deb aytadi [17,44].

Til va konseptuallashtirish o'rtasidagi munosabat. Til konseptuallashtirishni shakllantirish vositasi bo'lib, bu uning atrofimizdagi dunyoni konseptuallashtirishda va tasniflashda muhim rol o'ynashini bildiradi. Til orqali biz mavhum g'oyalarni ifodalashimiz, hissiy tajribalarni tasvirlashimiz va voqeilikning mental modellarini etkazishimiz mumkin. Vigotskiyning

“proksimal rivojlanish zonasi” kontseptida til vositasida o'rganish insonga oddiy fikrlashdan murakkabroq darajaga o'tishga qanday yordam berishiga urg'u beradi. Vigotskiyning fikriga ko'ra, til bizning tajribalarimizni tartibga solish va namoyish qilish uchun asosni taqdim etish orqali dunyoni konseptuallashtirish usulini shakllantiradi [16,197].

Tildagi lingvistik tuzilmalar (sintaksis, so'z tanlash va metafora kabi) konseptlarni idrok etish va tartibga solish usullarini shakllantiradi. Masalan, vaqt haqida gapirish uchun fazoviy metaforalardan foydalanadigan tillar (ingliz tilida “moving forward into the future” – “kelajakka intilish”) shu tillarda so'zlashuvchilar vaqtini qanday konseptuallashtirganiga ta'sir qilgan bo'lishi mumkin.

Grammatik kategoriyalar (masalan, zamon, aspekt va son) til egalarining harakat va hodisalarni qanday tushunishiga ta'sir qiladi. Misol uchun, murakkabroq zamon tizimlariga ega tillarda (masalan, ispan yoki frantsuz kabi tillar) so'zlovchilarni vaqt haqida oddiyroq zamon tizimlariga (masalan, xitoy) ega tillarda so'zlashuvchilarga qaraganda vaqt haqida chuqurroq tasavvurga ega ekanligini bildirishi mumkin. Jekendoff o'z tadqiqotlarida sintaksis, semantika va idrok bir-biri bilan qanday bog'langanligini o'rgangan [12,3]. U bizning mental ifodalarimiz tildan mustaqil emas, aksincha, bizda mavjud bo'lgan lingvistik tuzilmalar, masalan, vaqt, sabab va modallikni ifodalash uchun grammatik konstruksiyalar ta'sirida ekanligini taklif qildi [11,651].

Kognitiv lingvistika konseptuallashtirish jarayonini til elementlari bilan bog'langanligini o'rganadi. Kognitiv lingvistikada til avvaldan mavjud konseptlarni ifodalash uchun faqat passiv vosita emas; aksincha, u dunyoni konseptuallashtirish tarzimizni faol shakllantiruvchi dinamik

jarayon sifatida qaraladi. Til va konseptuallashtirish munosabatini bir nechta nazariyalar asosida ko'rib chiqish mumkin. Mujassamlashtirish nazariyasi (Embodiment theory) inson idroki uning jismoniy tajribalari va hislariga asoslanganligini ko'rsatadi. Shunday qilib, konseptlar bizning dunyo bilan o'zaro jismoniy aks-ta'sir natijasida shakllanadi. Masalan, "understanding is seeing" – "tushunish - ko'rish" metaforasi ko'rish orqali bilimning mujassamlashuvini aks ettiradi. Jorj Lakoff ham xuddi Jonson kabi til va tafakkur bir-biri bilan chuqur bog'liq degan fikrni ta'kidlab, bizning konseptlarimiz asosan jismoniy tajribamiz tomonidan shakllantiriladi va gavdalanadi, ya'ni aniq tajribalar ko'proq mavhum konseptlarni tushunish uchun asos bo'ladi deb aytadi [5,14]. Konseptual metafora nazariyasi Lakoff va Jonson tomonidan taklif qilingan bo'lib, inson tafakkurining katta qismi metafora ekanligini aytishadi. Bu nazariyaga ko'ra, biz mavhum konseptlarni aniqroq konseptlar orqali tushunamiz. Masalan, "Time is money" – "Vaqt - bu pul" metaforasi vaqtni sarflash, tejash yoki behuda o'tkazish mumkin bo'lgan qimmatli resurs sifatida konseptuallashtirilganini aks ettiradi [4,8]. Lakoff ishi tilning kognitiv jarayonlarni qanday aks ettirishini, metafora mavhum g'oyalarni konseptuallashtirishning asosiy vositasi ekanligini ko'rsatdi [6,3]. Jonsonning ta'kidlashicha, metafora kundalik tilda keng tarqalgan va shunchaki ritorik vositalar emas, balki bizning kognitiv jarayonlarimiz uchun asosdir [4,4]. Zoltan Kovecses Lakoff va Jonson ishlarini kengaytirib, madaniy omillar odamlarning mavhum konseptlarni tushunish uchun ishlatadigan metaforalariga qanday ta'sir qilishini o'rgandi. U kontseptual metaforalarning ham umuminsoniy tajribada, ham til ishlatiladigan o'ziga xos madaniy kontekstda qanday chuqur ildiz otganini ko'rsatib berdi. Kovecses ta'kidlanishicha, "vaqt - bu pul" kabi ba'zi kontseptual metaforalar keng tarqalgan bo'lsa-da, boshqa metaforalar madaniy jihatdan o'ziga xosdir. Masalan, turli madaniyatlar his-tuyg'ularni, makon va ijtimoiy munosabatlarni o'ziga xos tarzda konseptuallashtiradi va bu konseptlar tilda o'z aksini topadi [15,50]. Mental makonlar. Gilles Fauconnier bilan bog'liq bo'lgan bu nazariya inson idrokining dinamik ekanligini va yangi ma'lumotlarni qayta ishlash jarayonida konseptlarning mental ifodalari ham o'zgarishini ta'kidlaydi. Biron bir vaziyat haqida o'ylaganimizda, biz mavjud konseptlarni ifodalovchi mental makonlarni quramiz. Ushbu makonlar yangi konseptuallashtirishni yaratish uchun birlashtirilishi mumkin. Jils Fauconier va Mark Tyorner kontseptual qorishma (Conceptual Blending) nazariyasini ishlab chiqqan, bu nazariya biz turli kontseptual sohalardagi elementlarni birlashtirib, qanday qilib yangi mental ifodalarni yaratishimizni o'rganadi. Kontseptual aralashtirish bizga yangi vaziyatlarni tushunish va turli kontseptual makonlarni birlashtirish va aralashtirish orqali ijodiy g'oyalarni ishlab chiqarish imkonini beradi. Ularning ishi soddaroq, oldindan mavjud bo'lgan konseptlardan murakkab konseptlar qanday paydo bo'lishini va metafora, analogiya va ijodiy iboralarda ko'rinish turganidek, tilning ushbu konseptual qorishmalarni osonlashtirishda asosiy rol o'ynashini ko'rsatadi [7,20].

Dunyoni inson ongida konseptuallashtirishni o'rganar ekanmiz bu jarayon nafaqat til balki madaniyat bilan bog'liq hodisa ekanligiga amin bo'lamiz. Odamlarning dunyoni konseptuallashtirish usuli ko'pincha ularning madaniy kelib chiqishi va til muhiti bilan shakllanadi. Til nafaqat madaniy qadriyatlarni aks ettiradi, balki turli madaniyatdagi shaxslarning o'z tajribalarini idrok etishi va tashkil etishiga ham ta'sir qiladi. "Tafakkur shakllari" va "Kognitiv semantika tomon" kabi asarlarida Talmi turli tillarning hodisalar, vaqt va makonni qanday tasniflashini o'rganib chiqdi va til turli madaniyatlarda bizning konseptuallashtirishimizni turli yo'llar bilan shakllantirishini ko'rsatdi [10,3]. Sapir-Uorf gipotezasi yoki til nisbiyligi nazariyasi biz gapiradigan til bizning fikrlash tarzimizni shakllantiradi, deb ta'kidlaydi. Ushbu gipotezaning kuchli shakli (ya'ni til fikrni belgilaydi) ko'pchilik tomondan rad etilgan bo'lsa-da, zaifroq shakli (ya'ni til fikrga ta'sir qiladi) o'z kuchini saqlagan holda ko'plab izlanishlarga o'z ta'sirini ko'rsatib kelmoqda [1,134]. Lev Vigotskiy til va tafakkur o'rtasidagi munosabatni o'rganishda, xususan, madaniy vositachilik nazariyasiga asos solgan shaxsdir. Vygotskiy tilning fikrlash uchun asos ekanligini va kognitiv rivojlanish boshqalar bilan o'zaro ta'sir qilish va tildan foydalanish

orqali sodir bo'lishini ta'kidladi [16,103]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, turli tillarda so'zlashuvchilar o'z tillarining tuzilishiga qarab dunyoni turlicha tasniflashlari va kontseptuallashtirishlari mumkin. Syuzan Ervin-Tripp tilning fikrga qanday ta'sir qilishini va fikrning ijtimoiy va madaniy kontekstlarda qanday shakllanishini o'rganib chiqdi. Uning ikki tillilik bo'yicha ishi turli tillarda gapirish konseptuallashtirishning turli shakllariga olib kelishi mumkinligini ko'rsatdi, bu til kognitiv jarayonlarni qanday shakllantirishini ko'rsatadi [13,86]. Ervin-Tripp shuningdek, til ijtimoiy rollar va munosabatlarga qanday qarashimizga qanday ta'sir qilishi mumkinligini o'rganib chiqdi. Uning tadqiqotlari til nafaqat oldindan mavjud konseptlarni aks ettiradi, balki bizning ijtimoiy va kognitiv dunyoyimizni faol ravishda shakllantiradi, degan fikrga olib keldi [14,307].

Madaniy konseptuallashtirish. Til madaniy fikrlash usullarini aks ettiradi va mustahkamlaydi. Masalan, turli madaniyatlar his-tuyg'ularni, ijtimoiy munosabatlarni yoki vaqtni juda boshqacha tarzda konseptuallashtirgan bo'lishi mumkin va bu farqlar tilda kodlanadi. Ba'zi tillarda qarindoshlik atamaları ancha kengroq ma'noga ega bo'lib, bu madaniyatda oilaviy munosabatlarning ahamiyatini aks ettiradi.

Konseptuallashtirishda metaforalarning roli shundan iboratki ular ko'pincha mavhum tushuncha va hodisalarni o'ziga xos tarzda anglashga yordamlashadi. Metaforalar dunyoni konseptuallashtirish uchun kuchli vositadir, chunki ular bizga bir konseptni boshqasi nuqtai nazaridan tushunishga imkon beradi. Metaforalar shunchaki stilistik vosita emas; ular dunyo haqidagi fikrlash tarzimizni shakllantiradigan asosiy kognitiv tuzilmalarni aks ettiradi. Bizning konseptuallashtirishimizni shakllantiradigan ba'zi keng tarqalgan metaforalar mavjud. Konteyner metaforasi: Ko'p tillar vaziyat va munosabatlar haqida gapirish uchun "inside-ichkarida" yoki "outside-tashqarida" bo'lmoq metaforasidan foydalanadi (masalan, "I am in love" - "Men sevib qoldim", "He is out of control" - "U nazoratdan chiqib ketdi"). Sayohat metaforasi: life - hayot, growth - o'sish va progress-taraqqiyot kabi konseptlar ko'pincha sayohatlar sifatida konseptuallashtiradi (masalan, "We've come a long way" - "Biz uzoq yo'lni bosib o'tdik", "He's at a crossroads in his career" - "U o'z karerasi chorrahasida"). Urush metaforasi: Bahs urush misolida bo'lgani kabi (masalan, "She attacked my argument" "U mening fikrimga hujum qildi"), bu erda ziddiyat jang yoki urush nuqtai nazaridan konseptuallashtiradi. Bu metaforalar nafaqat mavhum konseptlar haqida fikr yuritish tarzimizni, balki ularni tasvirlashda foydalanadigan leksikani ham shakllantiradi.

Konseptuallashtirishdagi kognitiv jarayonlarni o'rganish kognitiv lingvistikaning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Konseptuallashtirish dunyoning izchil mental ifodasini shakllantirish uchun birgalikda ishlaydigan turli xil kognitiv jarayonlarni o'z ichiga oladi. Turkumlashtirish yuqorida aytib o'tgan kognitiv jarayonlarning biri bo'lib, odamlar dunyoni anglash uchun tajriba va ob'ektlarni toifalarga ajratadilar. Kategoriyalar o'xshash narsalarni umumiy xususiyatlari asosida guruhlashimizga yordam beradi, lekin ular ham qirg'ovchan va kontekstga bog'liq. Masalan, "sigir"ni kontekstga qarab hayvon, uy hayvoni, sutemizuvchi va hokazolarga ajratish mumkin. Roshning ishi bizning turkumlarni konseptuallashtirishimiz qat'iy ta'riflarga emas, balki o'xshashlik va gradientga asoslangan degan g'oyani ta'kidlaydi [3,192]. Til bu moslashuvchanlikni aks ettiradi, bu ko'pincha ravon va kontekstga bog'liq bo'lgan atamalardan foydalanadi. Kognitiv jarayonni ochib beruvchi sxema nazariyasi ham mavjud bo'lib, sxemalar dunyo haqidagi bilimlarimizni tartibga soluvchi mental tuzilmalardir. Biz yangi ma'lumotga duch kelganimizda, uni tushunish uchun mavjud sxemalar bilan taqqoslaymiz. Misol uchun, "nikoh to'yi" sxemasi hozirgi zamonda restoranga joy buyurtma berish, maxsus kiyimdagi kelin - kuyov, mehmonlar va qo'shiq - raqslar kabi hodisalar taxminini o'z ichiga olishi mumkin. Prototip nazariyasi konseptlar qandaydir bir turkumning eng oddiy yoki ifodaviy namunalarini bo'lgan prototiplar atrofida tuzilganligini ko'rsatadi. Masalan, o'zbek madaniyatida "uy hayvoni" ning prototipi sigir yoki qo'y bo'lishi mumkin va boshqa hayvonlar (masalan, tuya yoki cho'chqalar) kamroq odatiy misollar sifatida tasniflanadi. G'arb madaniyatida esa "uy hayvoni" prototipi ko'proq mushuk va it kabilar bo'lishi mumkin. Eleanor Rosh prototip nazariyasidagi asos slogan bo'lib,

uning ta'kidlashicha, kontseptlar qat'iy atributlar to'plami bilan emas, balki prototiplar bilan belgilanadi - bu kategoriyaning eng tipik yoki markaziy misollari. Uning tadqiqotlari mental toifalar prototiplar atrofida tashkil etilishi va bu o'z navbatida toifalarni yanada moslashuvchan va kontekstga bog'liq bo'lishini ko'rsatdi [3,192].

Til mavhum kontseptlarni soddaroq tushinishga yordam beradi. Til adolat, haqiqat, erkinlik, sevgi va vaqt kabi mavhum g'oyalarni kontseptuallashtirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu kontseptlarni izohlash ko'pincha qiyin, lekin ular turli lingvistik tuzilmalar orqali ifodalanadi va tushuniladi. Leonard Talmi kognitiv semantikaning asosiy vakili bo'lib, kognitiv tilshunoslikning lingvistik tuzilmalar kontseptual tuzilmalarni qanday kodlashini o'rganadi. Talmining tadqiqotlari til va idrok o'rtasidagi bog'liqlik va lingvistik iboralar kognitiv jarayonlarni qanday aks ettirishiga qaratilgan [10,3]. Metaforalar va analogiyalar: mavhum kontseptlar ko'pincha aniq tushunchani beradigan metafora orqali beriladi. Misol uchun, biz ko'pincha harakat metaforalaridan foydalangan holda erkinlikni tasvirlaymiz (masalan, "breaking free" - "ozodlikka chiqish, qutulish" yoki "being trapped" - "tuzoqqa tushish"). Grammatik tuzilmalar: Tilning grammatik tuzilmalardan foydalanish usuli (zamon, aspekt va modallik kabi) mavhum kontseptlarni tushinishga ta'sir qiladi. Masalan, kelasi zamonni o'ziga xos tarzda ifodalaydigan tillarda gapiruvchilarning kelajakni qanday kontseptuallashtirishiga ta'sir qilishi mumkin.

Til nafaqat fikrni aks ettiradi, balki ma'noni yaratishda ham faol rol o'ynaydi. So'zlar va jumlar fikrlash vositasi bo'lib, kontseptlarimizni shakllantirish va takomillashtirishga yordam beradi. Gap tuzish jarayonida shaxslar o'z fikrlari va kontseptlarini izchillikka ega bo'lgan xabarlariga aylantiradilar, bu esa o'z navbatida ularning mental ifodalariga ta'sir qiladi. Jon Searl o'zining niyat va ma'noga oid asari bilan til falsafasiga katta hissa qo'shdi. Searlning fikriga ko'ra, kontseptlar dunyodagi biror narsani anglatib ma'lum maqsadni aks ettiradigan mental ifodalardir. Bu shuni anglatadiki, biz tildan foydalanganda narsalar, harakatlar yoki holatlarning mental ifodalarini nazarda tutamiz [9,3]. Masalan, so'z ma'nolari ko'pincha kontekstga

bog'liq bo'ladi. Ingliz tilidagi "Bank" so'zi bir nechta ma'noga ega bo'lishi mumkin (masalan, daryo bo'yi yoki moliya muassasasi) va albatta qaysi ma'noda kelayotgani ko'pincha kontekstga qarab belgilanadi. Xuddi shunday misollarni o'zbek tilida ham berish mumkin, masalan, "Ot" hayvon, ism yoki qurol vositasida shikatlamoq/o'ldirmoq va h.k.lar bo'lishi mumkin. Gerbert Klark tilni kontekstda o'rganishda asosiy shaxs hisoblanadi. Uning tadqiqotida tildan kontseptlarni ifodalash uchun o'zaro ta'sirda qanday foydalanilishi va ijtimoiy o'zaro ta'sir kontseptuallashtirishga qanday hissa qo'shishiga urg'u beradi. Klarkning ma'lumotnoma va umumiy asoslar bo'yicha ishi odamlarning muloqot davomida kontseptlar haqida umumiy kontseptlarni yaratish uchun birgalikda qanday ishlashini ko'rsatadi. Misol uchun, suhbatda ma'ruzachilar mavzuning umumiy kontseptsiyasiga erishish uchun umumiy bilim va kontekstga tayanadilar [8,50]. Kontseptuallashtirishda ijtimoiy vaziyat va suhbat konteksti muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy vaziyatlarning mental ifodalari suhbatdagi ijtimoiy signallarni qanday talqin qilishimizga qarab o'zgarishi mumkin.

Xulosa sifatida ashuni aytish mumkinki til va kontseptuallashtirish o'rtasidagi munosabatlar boy va murakkab tadqiqot sohasidir. Tilshunoslik, kognitologiya, psixologiya va falsafa kabi turli sohalaridagi olimlar tilning dunyoni kontseptuallashtirish tarzimizga qanday ta'sir qilishini o'rganib kelishmoqda. Ushbu olimlar metafora nazariyasidan kontseptual aralashish va prototip nazariyasini o'rganishgacha, til shunchaki oldindan mavjud bo'lgan fikrlarni ifodalash vositasi emas, balki haqiqatni tushunish va boshqarish uchun foydalanadigan kontseptlarni shakllantirishda murakkab ishtirok etishini ko'rsatdi. Til va kontseptuallashtirish hodisasi bir biriga bog'liq bo'lib, til bizning fikrlarimizni tartibga solish va etkazish vositasi sifatida ham, dunyoni kontseptuallashtirish usulini shakllantiradigan qolip sifatida ham xizmat qiladi. Tajribalarimizni tasniflash va fikrlash usullari til tuzilmalari, madaniyat va kognitiv jarayonlarga ta'sir qiladi. Til va kontseptuallashtirish o'rtasidagi o'zaro ta'sirni o'rganish bizga ma'no qanday yaratilishi va muloqotda qo'llanilishini tushunishga yordam beradi, va shu bilan birga ong, til va dunyo o'rtasidagi murakkab munosabatlarni ochib beradi.

ADABIYOTLAR

1. Benjamin Lee Whorf, "Language, Thought, and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf", The Technology Press of Massachusetts Institute of Technology and John Wiley & Sons, Inc., New York London, 1959, 302pp
2. Edward Sapir, "Language: An Introduction to the Study of Speech", New York: HARCOURT, BRACE, 1921, 126pp
3. Eleanor Rosch, "Cognitive Representations of Semantic Categories", Journal of Experimental Psychology: General, Vol.104, #3, 1975, 192-233pp.
4. George Lakoff and Mark Johnson, "Metaphors We Live By", London: The university of Chicago Press, 2003, 193pp.
5. George Lakoff and Mark Johnson, "Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought", Basic Books, A member of the Perseus Books Group, New York, 1999, 590pp
6. George Lakoff, "Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind", The University of Chicago Press, 1986, 316pp
7. Gilles Fauconnier and Mark Turner, "The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities.", Basic Books, A member of the Perseus Books Group, New York, 2002, 423pp.
8. Herbert Clark, "Using Language", Cambridge:Cambridge University Press, 1996, 452pp
9. John Searle, A theory of speech acts, Published by the Syndics of the Cambridge University Press Bentley House, 200 Euston Road, London N.W.1, 1969, 208pp
10. Leonard Talmy, "Toward a Cognitive Semantics", Volume 1: Concept Structuring Systems, The MIT press, 2000, 560pp.
11. Ray Jackendoff, "Foundations of Language: Brain, Meaning, Grammar, Evolution", BEHAVIORAL AND BRAIN SCIENCES (2003) 26, 651-707 Printed in the United States of America, 2003, 651-707pp
12. Ray Jackendoff, "Semantics and Cognition", The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 1985, 322pp
13. Susan Ervin-Tripp, "An Analysis of the Interaction of Language, Topic, and Listener", Article in American Anthropologist, DOI: 10.1525/aa.1964.66.suppl_3.02a00050, 2011, 86-102pp.
14. Susan Ervin-Tripp; Jiansheng Guo and Martin Lampert, Politeness and persuasion in children's control acts, Journal of Pragmatics 14, North-Holland, 1990, 307-331pp
15. Zoltán Kövecses, "Metaphor in Culture: Universality and Variation", Cambridge University Press, New York, 2005, 307pp
16. Л.С.Выготский, Мышление и речь, Государственное социально-экономическое издательство, Москва, 1934, 362ст
17. M.Maxmudova, "Konsept" tushunchasining ilmiy talqini, "Ilm sarchashmalari" научно-теоретический, методический журнал, 5/2.2023, 40-45b